

Eksamen

23. november 2017

KJP2002

Kjemisk teknologi

Programområde: Kjemiprosess

Nynorsk

Eksamensinformasjon

Eksamenstid	Eksamen varer i 4 timar.
Hjelpemiddel	Alle hjelpemiddel er tillatne, bortsett frå Internett og andre verktøy som kan brukast til kommunikasjon.
Bruk av kjelder	Dersom du bruker kjelder i svaret ditt, skal dei alltid førast opp på ein slik måte at lesaren kan finne fram til dei. Du skal føre opp forfattar og fullstendig tittel på både lærebøker og annan litteratur. Dersom du bruker utskrifter eller sitat frå Internett, skal du føre opp nøyaktig nettadresse og nedlastingsdato.
Vedlegg	Vedlegg 1 – Bioreaktor Vedlegg 2 – Reinsing av H₂S i biogass Vedlegg 3 – Det periodiske systemet
Informasjon om vurderinga	Den heilskaplege kompetansen i faget blir vurdert i samsvar med læreplanen. I denne oppgåva vil det bli lagt særleg vekt på i kor stor grad desse kompetansemåla er nådd: • beskrive enhetsoperasjonar med tilhørande prosessutstyr og forklare virkemåten• forklare den logiske sammenkoblingen av enhetsoperasjonene i prosessanlegg• beskrive virkemåten for måle-, styre- og reguleringsutstyr• beskrive reguleringsprinsipper som er hensiktsmessige for prosesser• foreta støkiometriske beregningar

Oppgave 1

Bioreaktoren/rotnetanken som er vist i vedlegg 1, skal nivåregulerast. Reaktoren inngår i eit vassreinseanlegg der det blir utvikla ulike gassar. Som prosessoperatør skal du sørge for å etablere reguleringane slik at det ikkje oppstår ein farleg situasjon.

- a) Argumenter for målemetode og reguleringsmetode med tanke på at trykkforholda kan variere, og at det er eksplosive gassar til stades. Forklar reguleringsprinsippet som flytskjemaet i vedlegg 1 viser.
- b) Etter å ha bytt til ei større fødepumpe blir det svingingar i nivåreguleringa i bioreaktoren. Det skal vere ei rask regulering med hurtig innsvinging og ingen varige reguleringsavvik.
 - Drøft kva som kan vere årsaka til svingingane.
 - Foreslå tiltak som kan setjast i verk ved å endre innstillingar på regulatoren.
 - Forklar korleis du vil finne fram til dei riktige verdiane for proporsjonalband, integraltid og derivattid.

Oppgave 2

Slam frå vassreinsing kan brukast til produksjon av biogass. Biogass inneheld hydrogensulfid, H_2S , i små mengder. Denne gassen kan vere eit problem for sikkerheit og utstyr. Vedlegg 2 viser eit forenkla flytskjema over ein prosess for fjerning av H_2S i biogass. Delprosessen består av ein scrubber (vasketårn), ein bioreaktor og ei eining for separasjon av svovel.

Kjemisk reaksjon i scrubberen: $\text{H}_2\text{S}(\text{g}) + \text{OH}^- \rightarrow \text{HS}^-(\text{l}) + \text{H}_2\text{O}$

Kjemisk reaksjon i bioreaktoren: $2\text{HS}^-(\text{l}) + \text{O}_2(\text{g}) \rightarrow 2\text{S}(\text{s}) + 2\text{OH}^-$

Det periodiske systemet er vist i vedlegg 3.

- a) Gjer inngåande greie for hensikta med og verkemåten til ein scrubber. Gi eksempel på ulike typar scrubberar.
- b) Mellom scrubberen og bioreaktoren er det plassert ei pumpe. Foreslå ein eigna pumpetype, og forklar verkemåten.
- c) Foreslå ein einingsoperasjon som skal skilje utfelt svovel frå væskefasen, og forklar verkemåten.
- d) Totalreaksjonen er gitt ved: $2\text{H}_2\text{S}(\text{g}) + \text{O}_2(\text{g}) \rightarrow 2\text{S}(\text{s}) + 2\text{H}_2\text{O}$
Gjennomsnittleg mengde H_2S inn til scrubberen er 520 kg per døgn.
Kor mykje oksygen må tilførast i bioreaktoren, og kor mykje svovel blir danna dersom ein går ut frå ein fullstendig reaksjon? Oppgi svara i kg/døgn.

Bokmål

Eksamensinformasjon

Eksamenstid	Eksamen varer i 4 timer.
Hjelpemidler	Alle hjelpemidler er tillatt, bortsett fra Internett og andre verktøy som kan brukes til kommunikasjon.
Bruk av kilder	Hvis du bruker kilder i besvarelsen din, skal disse alltid oppgis på en slik måte at leseren kan finne fram til dem. Du skal oppgi forfatter og fullstendig tittel på både lærebøker og annen litteratur. Hvis du bruker utskrifter eller sitater fra Internett, skal du oppgi nøyaktig nettadresse og nedlastingsdato.
Vedlegg	Vedlegg 1 – Bioreaktor Vedlegg 2 – Rensing av H₂S i biogass Vedlegg 3 – Det periodiske systemet
Informasjon om vurderingen	Den helhetlige kompetansen i faget blir vurdert i henhold til læreplanen. I denne oppgaven vil det bli lagt særlig vekt på grad av måloppnåelse innenfor disse kompetansemålene: • beskrive enhetsoperasjoner med tilhørende prosessutstyr og forklare virkemåten• forklare den logiske sammenkoblingen av enhetsoperasjonene i prosessanlegg• beskrive virkemåten for måle-, styre- og reguleringsutstyr• beskrive reguleringsprinsipper som er hensiktsmessige for prosesser• foreta støkiometriske beregninger

Oppgave 1

Bioreaktoren/råtnetanken som er vist i vedlegg 1, skal nivåreguleres. Reaktoren inngår i et vannrenseanlegg der det utvikles ulike gasser. Som prosessoperatør skal du sørge for å etablere reguleringene slik at det ikke oppstår en farlig situasjon.

- a) Argumenter for målemetode og reguleringsmetode med tanke på at trykkforholdene kan variere, og at det er eksplosive gasser til stede. Forklar reguleringsprinsippet som flytskjemaet i vedlegg 1 viser.
- b) Etter å ha byttet til en større fødepumpe blir det svingninger i nivåreguleringen i bioreaktoren. Det skal være en rask regulering med hurtig innsvingning og ingen varige reguleringsavvik.
 - Drøft hva som kan være årsaken til svingningene.
 - Foreslå tiltak som kan settes i verk ved å endre innstillinger på regulatoren.
 - Forklar hvordan du vil finne fram til de riktige verdiene for proporsjonalbånd, integraltid og derivattid.

Oppgave 2

Slam fra vannrensing kan benyttes til produksjon av biogass. Biogass inneholder hydrogensulfid, H_2S , i små mengder. Denne gassen kan være et problem for sikkerhet og utstyr. Vedlegg 2 viser et forenklet flytskjema over en prosess for fjerning av H_2S i biogass. Delprosessen består av en scrubber (vasketårn), en bioreaktor og en enhet for separasjon av svovel.

Kjemisk reaksjon i scrubberen: $\text{H}_2\text{S}(\text{g}) + \text{OH}^- \rightarrow \text{HS}^-(\text{l}) + \text{H}_2\text{O}$

Kjemisk reaksjon i bioreaktoren: $2\text{HS}^-(\text{l}) + \text{O}_2(\text{g}) \rightarrow 2\text{S}(\text{s}) + 2\text{OH}^-$

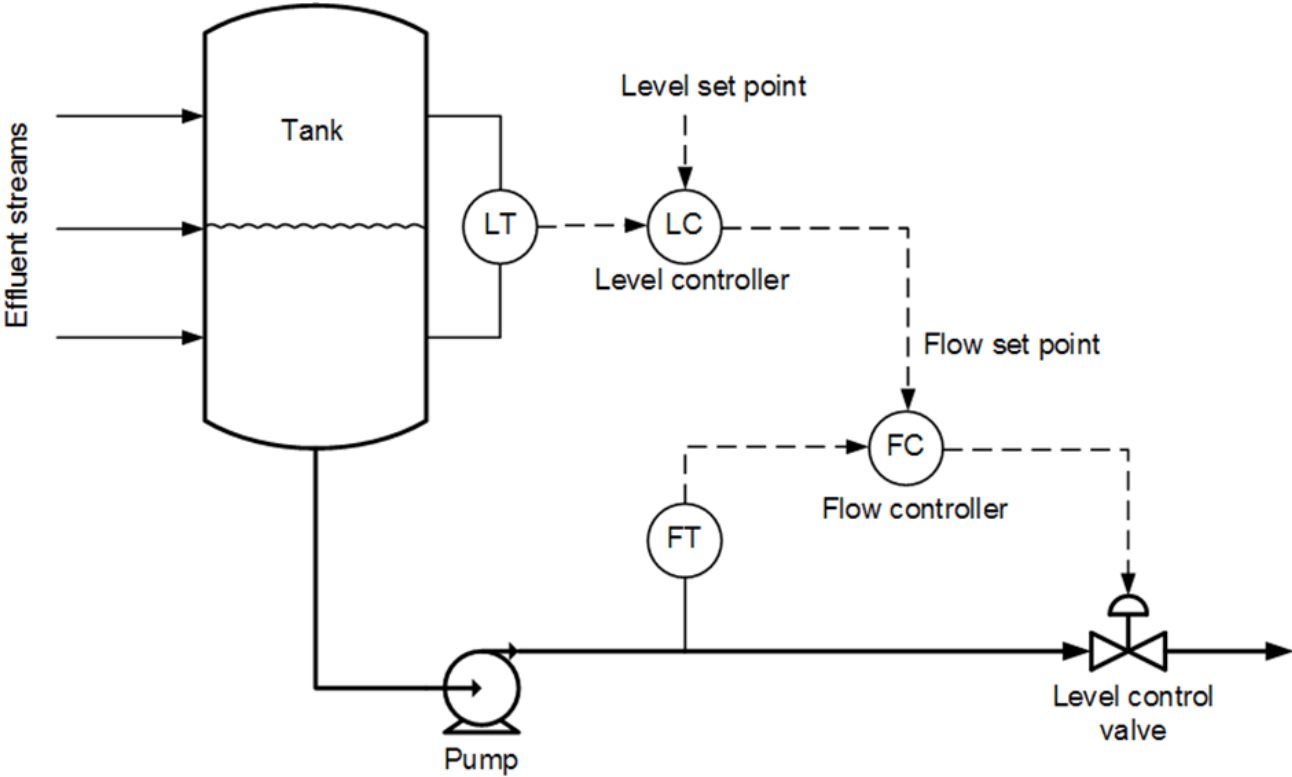
Det periodiske systemet er vist i vedlegg 3.

- a) Redegjør inngående for hensikten med og virkemåten til en scrubber. Gi eksempler på ulike typer scrubbere.
- b) Mellom scrubberen og bioreaktoren er det plassert en pumpe. Foreslå en egnet pumpetype, og forklar virkemåten.
- c) Foreslå en enhetsoperasjon som skal skille utfelt svovel fra væskefasen, og forklar virkemåten.
- d) Totalreaksjonen er gitt ved: $2\text{H}_2\text{S}(\text{g}) + \text{O}_2(\text{g}) \rightarrow 2\text{S}(\text{s}) + 2\text{H}_2\text{O}$

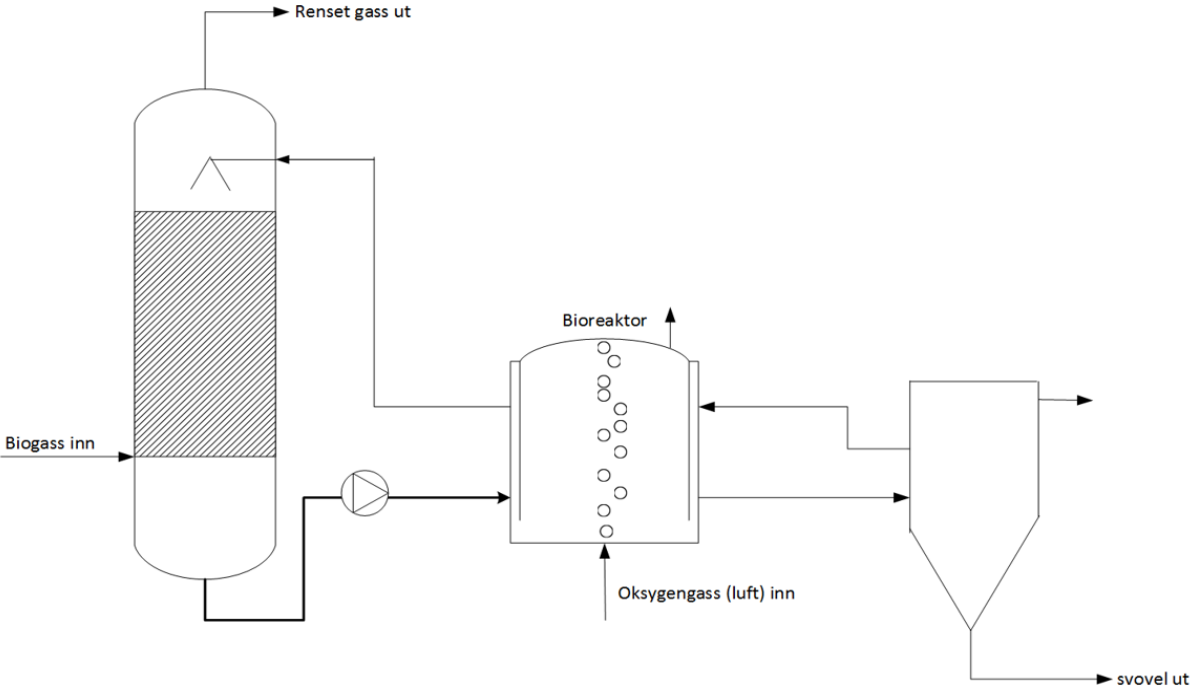
Gjennomsnittlig mengde H_2S inn til scrubberen er 520 kg per døgn.

Hvor mye oksygen må tilføres i bioreaktoren, og hvor mye svovel blir dannet dersom man går ut fra en fullstendig reaksjon? Oppgi svarene i kg/døgn.

Vedlegg 1 – Bioreaktor

Vedlegg 2 – Reinsing/Rensing av H₂S i biogass

Vedlegg 3

Det periodiske systemet

(http://kjemienstemmer.cappelendam.no/elevreal/tekst.html?tid=1882713&sec_tid=1869901)

PERIODESYSTEMET

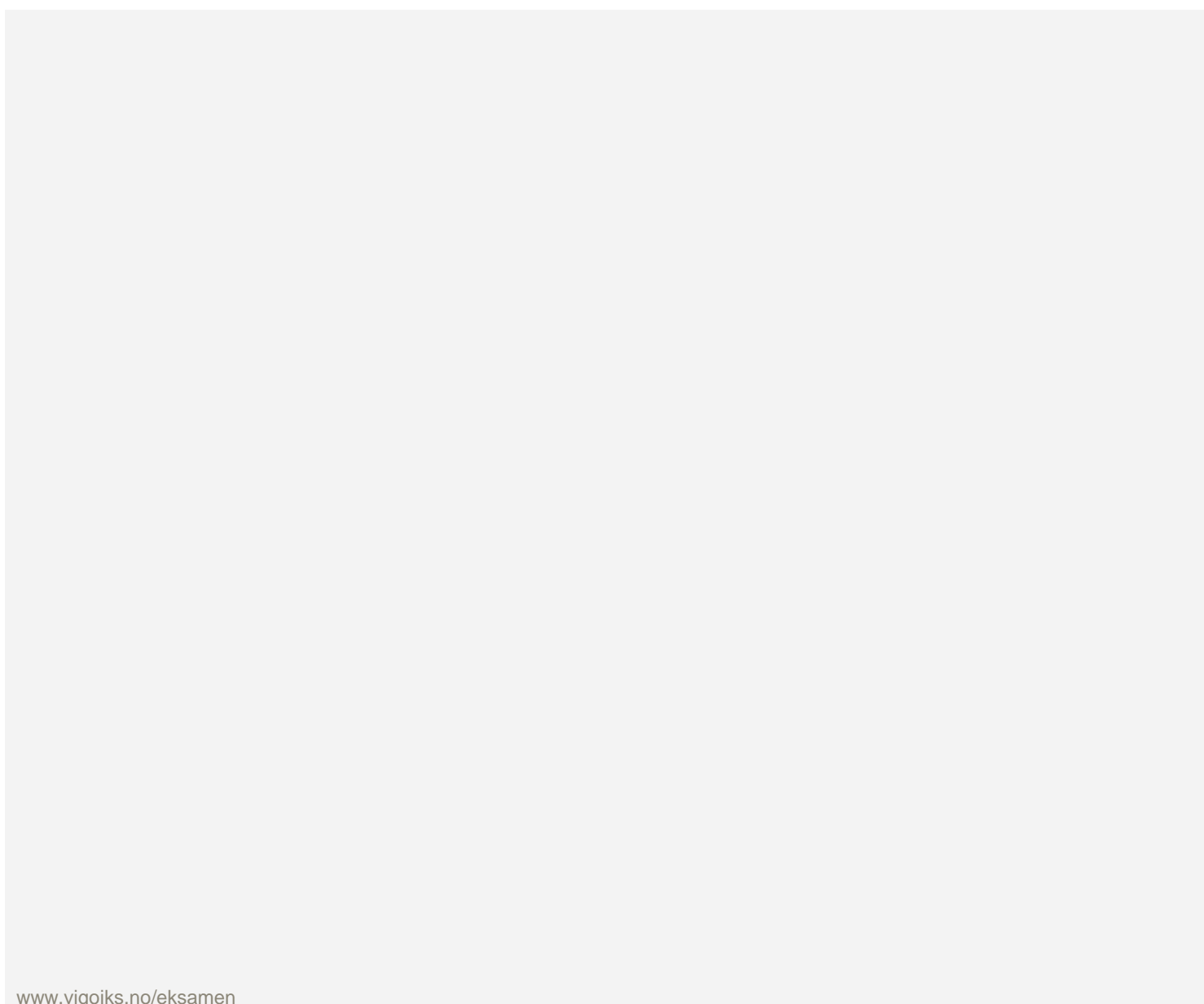
Periode	Gruppe																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	1 1,01 H Hydrogen																	2 4,0 He Helium
2	3 6,94 Li Lithium	4 9,01 Be Beryllium											5 10,8 B Karbon	6 12,0 C Karbon	7 14,0 N Nitrogen	8 16,0 O Oksygen	9 19,0 F Fluor	10 20,2 Ne Neon
3	11 23,0 Na Natrium	12 24,3 Mg Magnesium											13 27,0 Al Aluminium	14 28,1 Si Silisium	15 31,0 P Fosfor	16 32,1 S Svovel	17 35,5 Cl Klor	18 39,9 Ar Argon
4	19 39,1 K Kalium	20 40,1 Ca Kalsium	21 Scandium	22 47,9 Ti Titan	23 Vanadium	24 Krom	25 Mangan	26 Jern	27 Kobolt	28 Nikkel	29 Kopper	30 Sink	31 65,4 Ga Gallium	32 72,6 Ge Germanium	33 74,9 As Arsen	34 79,0 Se Selen	35 79,9 Br Brom	36 83,8 Kr Krypton
5	37 85,5 Rb Rubidium	38 87,6 Sr Strontium	39 88,9 Y Yttrium	40 91,2 Zr Zirkonium	41 Niob	42 Molibden	43 Technetium	44 Ruthenium	45 Rhodium	46 Palladium	47 Sølv	48 Kadmium	49 112,4 In Indium	50 114,8 Sn Tin	51 118,7 Sb Antimon	52 127,6 Te Tellur	53 126,9 I Jod	54 131,3 Xe Xenon
6	55 132,9 Cs Cesium	56 137,3 Ba Barium	57 138,9 La Lantan	58 178,5 Hf Hafnium	59 180,9 Tantal	60 Wolfram	61 Rhenium	62 Osmium	63 Iridium	64 Platina	65 Gull	66 200,6 Hg Kvikksølv	67 204,4 Tl Thallium	68 207,2 Pb Bly	69 208,9 Bi Vismut	70 209,0 Po Polonium	71 210 At Astat	72 222 Rn Radon
7	87 223 Fr Francium	88 226 Ra Radium	89 227 Ac Actinium	90 232 Th Thorium	91 231 Pa Protactinium	92 238 U Uran	93 237 Np Neptunium	94 237 Pu Plutonium	95 241 Am Americium	96 243 Cm Curium	97 247 Bk Berkelium	98 251 Cf Californium	99 252 Es Einsteinium	100 252 Fm Fermium	101 258 Md Mendelivium	102 259 No Nobelium	103 261 Lr Lawrencium	104 261 Og Oganesson

Atomnummer	Atommasse	Symbol	Navn
26	55,8	Fe	Jern

() betyr massetallet av den mest stabile isotopen

Forklaring:
 H grunnstoff i gassform
 Br flytende grunnstoff
 Li fast grunnstoff

metaller
 halv-metaller
 ikke-metaller

www.vigoiks.no/eksamen